

MUNTAZAM BILIM OLISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING ILMIY-AMALIY JIHATLARI

Niyozova Bibiniso Boltayevna

Qarshi davlat texnika universiteti, assistenti

ANNOTATSIYA: *O'qish, o'qitish inson faoliyatining boshqa sohalari singari ijtimoiy foydali va zarur faoliyatidir. Inson, uning xar tomonlama uygun kamol topishi va farovonligi, shaxs manfaatlarini ruyobga chiqarishning sharoitlarini va ta'sirchan mexanizmlarini yaratish, tafakkur va ijtimoiy xulkatvorning andozalarini o'zlashtirish mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarining asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchidir.*

АННОТАЦИЯ: *Учеба, преподавание, как и другие области человеческой деятельности, является общественно полезной и необходимой деятельностью. Человек, его всестороннее развитие и благополучие, создание условий и эффективных механизмов реализации личных интересов, овладение моделями мышления и социального поведения являются главной целью и движущей силой проводимых в нашей стране реформ.*

ABSTRACT: *Studying, teaching, like other areas of human activity, is a socially useful and necessary activity. Man, his all-round development and well-being, creation of conditions and effective mechanisms for the realization of personal interests, mastering patterns of thinking and social behavior are the main goal and driving force of the reforms implemented in our country.*

Kalit so'zlar: o'qitish, pedagogik tizim, g'oya, joriy nazorat, dars, maqsad, texnik vosita, o'quv jarayoni

Ключевые слова: обучение, педагогическая система, идея, текущий контроль, урок, цель, техническое средство, учебный процесс.

Key words: teaching, pedagogical system, idea, current control, lesson, goal, technical tool, educational process

Globalashuv sharoitida ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi mutaxassislardan o'z bilim va ko'nikmalarini muntazam ravishda yangilab borishni talab etmoqda. Zamonaviy jamiyatda inson kapitalining asosiy ko'rsatkichlaridan biri uzluksiz bilim olishga bo'lgan intilish hisoblanadi. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish, ularni innovatsion fikrlashga yo'naltirish hamda kasbiy kompetensiyalarini takomillashtirish muhim vazifalardan biridir.

Muntazam bilim olish shaxsning kasbiy rivojlanishi, mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshirish va innovatsion faoliyat yuritishining muhim sharti hisoblanadi. Shu sababli ushbu jarayonga ta'sir etuvchi omillarni ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri sanaladi.

Muntazam bilim olish – bu shaxsning hayot davomida bilim, malaka va kompetensiyalarini izchil ravishda rivojlantirib borishga qaratilgan uzluksiz ta'lim jarayonidir. Mazkur tushuncha UNESCO tomonidan ilgari surilgan "Lifelong Learning" konsepsiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, insonning butun umr davomida o'qib-o'rganishini nazarda tutadi.

Pedagogika fanida muntazam bilim olish quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- uzluksizlik;
- tizimlilik;
- izchillik;
- ilmiylik;
- amaliy yo'naltirilganlik;
- individuallashtirish;
- mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash.

Mazkur tamoyillar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish hamda shaxsning kasbiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Muntazam bilim olishning amaliy ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- kasbiy kompetensiyalarning rivojlanishi;
- innovatsion fikrlashning shakllanishi;
- ilmiy-tadqiqot faoliyatiga qiziqishning ortishi;
- mehnat bozorida raqobatbardoshlikning oshishi;
- zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirish imkoniyatining kengayishi.

Ayniqsa texnika yo'nalishlarida nazariy bilimlarni laboratoriya ishlari, tajribalar, modellashtirish va ishlab chiqarish amaliyoti bilan uyg'unlashtirish yuqori natija beradi.

Iqtisodiy tuzumlar nima ishlab chiqarilayotgani bilangina emas, balki qanday ishlab chiqarayotgani va qanaqa mehnat qurollari bilan ishlab chiqarayotganligi bilan biri-ikkinchisidan farqlanadi degan g'oya o'qish-o'qitish faoliyatiga xam taalluqlidir. O'qish-o'qitish pedagogik tizim hisoblanib, o'quvchi ta'lim tarbiyaning maqsadi, mazmuni, o'quv jarayoni hisoblansa, o'qituvchi esa ta'lim tarbiyaning tashkiliy shakllarini tashkil etuvchi va boshqaruvchisi hisoblanadi.

O'qitish jarayoni quyidagi asosiy elementlardan tashkil topgan:

- o'qitishdan maqsad;
- o'qitish materiallari;
- topshirik va uni bajarish;
- o'qitishning texnik vositalari;
- o'qitishning o'qitish materiallarini uzlashtirishi va xarakati;

-o'quvchilarni bilim darajasiga qarab guruhlash (bunda yomon o'zlashtirayotgan o'quvchilarga qo'shimcha konsultatsiyalar o'tkazish tushuniladi);

- o'quvchi va o'qituvchining bir-biriga ta'siri;

- o'qituvchining harakati;

Keltirilgan ko'rsatkichlarning qanday foydali bajarilganligi esa: o'zlashtirish, bajarilganlik darajasi, tushunishga qulayligi, o'quvchilarning qoniqishi hamda sarf qilingan vaqt bilan belgilanadi. Bundan shunday xulosa chiqarish mumkin ya'ni ta'lim-tarbiya jarayonida o'quv ishi talaba uchun biror shaxsiy qimmatga ega bo'lsagina, unda qiziqish uygonadi va ta'lim maqsadi uning o'z ehtiyojiga aylanadi. Demak, o'qituvchilarda o'qishga ehtiyoj, intilish, mayl, qiziqish xisssiyotlarini uygotish o'quv jarayonining asosiy kism xisoblanishi lozim.

Talabalarda kelgusida kasb-hunar egallashi, jamiyatda obro'li bo'lishi uchun xar bir predmetni yaxshi egallashi zarurligini anglash-motiv hosil qilish muhim talablardan hisoblanadi. Ta'lim olishning maqsadi noaniq bo'lsa, talaba bilim olishga qiziqmay qo'yadi, bu esa o'quv jarayonning motiv hosil qilish bosqichi bo'shligidan dalolat beradi. Motiv talabani ta'lim jarayonida berilgan ishni bajarishga undovchi da'vat turtki hisoblanib, o'qituvchi buni hosil qilishga intilishni da'vat etadi. Bunda o'quvchi o'qituvchining talablarini tushunmaydi, o'quv topshiriqlarini nomigagina bajaradi. Demak, ta'lim oluvchilarni anq bir kasbni (mutaxassislikni) egallashga yunaltilinsa, ularda shu kasbni egallash uchun kerak buladigan fanlarni o'rganishga moyillik uyg'otadi, intiladi va qiziqish hosil bo'lishi uchun qulay sharoit yaratiladi.

Bu talabalarning bajarilishi ikki tomonlama amalga oshiriladi. Birinchi tomoni o'qituvchiga bog'lik bo'lib, unda quyidagi kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan sifatlarga umumiy bilimdon, o'z fanini bilishi, pedagogik bilim va mahoratlarini doimiy rivojlantirib borishi, pedagogik kasbini sevishi, odamiy haqiqatgo'y va

talabchan bo'lishi lozim bo'lib, kuzatuvchanligi, e'tiboriligi, odobliligi boshqalarga qaraganda o'rnak bo'ladigan darajada bo'lishi lozim.

Ikkinchi tomondan o'quvchilarda bilimga qiziqish uyg'otish uchun ta'lim ilmiy asoslangan, o'rganish qulay tanlangan kasbga yunaltirilgan bo'lishi lozim. Talabalarda ta'limga qiziqish, qiziquvchanlik uygotish lozim.

Natijada talabalarda fikrlash faoliyati rivojlanadi. Bu esa ularda ijodiy faollikni rivojlantiradi, o'rganilayotgan narsa va hodisalar mohiyatiga chuqur kirib borishga intilish va bilim faoliyati rivojlanishiga olib keladi. Ta'lim sifatini va samaradorligini oshirishda esa o'qitishning zamonaviy usullari, shakl va vositalari, uyin texnologiyalari, muammoli o'qitish, ta'limning noan'anaviy metodlaridan foydalanish orqali amalga oshirish mumkin.

O'qitishning qanday pedagogik metodlari, texnologiyalaridan foydalanishdan kat'iy nazar o'qituvchi quyida ko'rsatilgan talabalarga e'tibor berishi lozim:

1. Dars davomida talabalar diqqatini jamlash.
2. Talabalarga dars maqsadini anik, ilmiy asoslangan holda yetkazish.
3. Dars davomida kerakli bilimlarni esda qoldirish va ko'nikmalarni egallash zarurligini o'qtirib borish.
4. Talabalarda qiziqish uyg'otish va harakat kilishga undaydigan kizikarli, kerakli materiallarni takdim etib borish.
5. Talabalarining o'zlashtirayotganligi nazorat qilib borish.
6. Joriy nazorat davomida talabalarining javoblarni ma'qullab, rag'batlantirib borish.
7. Talabalarining fikrlash faoliyatini ustirishga va malakalarini mustaxkamlashga qiziqishini ortishiga imkon yaratish.

Bugungi kunda muntazam bilim olish jarayonida ayrim muammolar ham uchramoqda:

- mustaqil ta'lim ko'nikmalarining yetarli shakllanmaganligi;
- o'quv motivatsiyasining pasayishi;
- raqamli resurslardan foydalanish madaniyatining sustligi;
- amaliy mashg'ulotlar ulushining yetarli emasligi;
- axborotlarning haddan tashqari ko'pligi sababli saralash muammosi.

Mazkur kamchiliklar ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Muntazam bilim olish samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish;
- sun'iy intellekt va raqamli platformalardan samarali foydalanishni yo'lga qo'yish;
- mustaqil ta'lim ulushini oshirish;
- kompetensiyaga asoslangan ta'limni rivojlantirish;
- ishlab chiqarish bilan integratsiyani kuchaytirish;
- talabalarni ilmiy-tadqiqot ishlariga keng jalb etish;
- akademik mobillik va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

Davlatimiz istiqboli, bozor iqtisodiyoti qonunlariga asoslangan jamiyat qurishga yuqori malakali, yuksak ma'naviyatli, rivojlangan mamlakatlar darajasida, raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash, barkamol avlodni shakllantirish, mamlakatimizning ravnaq topishiga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Usmonov B.SH., Xabibullayev R.A. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma. – Toshkent, TKTI, 2020. - 120 bet.
2. Azizov U. Kredit-modul tizimi va uning o'ziga xos xususiyatlari. - http://uzbekistonovozi.uz/uz/articles/index.php?ECTION_ID=161&ELEMENT (Manbaga 24.09.2020 da murojaat etilgan).

3. U.A.Maxmonov. Kredit-modul tizimida talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish va nazorat qilish texnologiyasi. “Zamonaviy ta’limda pedagogika vapsixologiya fanlari” nomli elektron jurnal. №1-son, 2021 yil.

4. N.X.Avliyakov, N.N.Musayeva. Pedagogik texnologiya. Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik. Toshkent, Cho‘lpon NMIU, 2012. -208 b.

5. Z.Is’hoqova. Mustaqil ish qanday yoziladi: “Falsafa” fani bo‘yicha mustaqil ta’lim uchun o‘quv-uslubiy qo‘llanma. Toshkent, “Yangi nashr”, 2014.-64 b.